

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Методичні рекомендації до практичних занять
для вивчення дисципліни **«Психологія»**
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
за спеціальністю 081 «Право»

Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Миколаїв

2023

УДК: 159.98:340 (073)

М 545

Автори-укладачі:

Ворчакова Ірина Євгенівна – кандидатка політичних наук, доцентка, доцентка кафедри гуманітарних дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4334-1793>

Фасій Богдан Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8715-930X>

Рецензенти:

Цільмак Олена Миколаївна – д.ю.н., професор, зав. кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»

Чугуєва Інна Євгенівна – к.психол.н, доцент, доцент кафедри психології, філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

*Рекомендовано до друку рішенням Навчально-методичної ради
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол №4 від 5 червня 2023 року).*

Запропоновані методичні рекомендації до практичних занять містять завдання для виконання семінарських занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Психологія». У даному виданні подаються базові питання, які необхідні для поглиблення та розширення знань здобувачів вищої освіти щодо майбутніх юридичних професій. Організація роботи

студентів, передбачає роботу з основними психологічними термінами та поняттями з кожної поданої теми, підготовку відповідей на питання для самоконтролю та завдання на перевірку рівня засвоєних студентами знань, складання плану-конспекту наукових літературних джерел, а також розв'язання проблемних ситуацій та виконання творчих завдань. Методичні вказівки, запропоновані для виконання завдань, допоможуть студентам сфокусуватися на головних аспектах проблемної теми та більш глибоко засвоїти її.

Методичні рекомендації до практичних занять складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів за спеціальністю 081 «Право» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр».

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Психологія» є базовою для вивчення дисциплін психологічного циклу в вищих навчальних закладах при підготовці студентів юридичних спеціальностей. Створення теоретичного підґрунтя та оволодіння загально-психологічним інструментарієм необхідне в подальшому для успішного засвоєння слухачами при вивченні науково-прикладних дисциплін правового та юридичного спрямування. Вивчення психології надає можливість: засвоєння системи науково-психологічних понять, взаємозв'язків та залежностей між ними; ознайомлення з завданнями психологічної науки, провідними методами психологічного дослідження, основними психологічними категоріями (свідомість, особистість, діяльність); отримання знань про пізнавальні процеси, психічні стани та психологічні властивості людини; встановлення індивідуально-психологічних особливостей людини (темпераменту, характеру, здібностей); визначення специфіки перебігу емоційно-вольових станів у звичайних та екстремальних умовах. Завданням курсу «Психологія» є оволодіння здобутками сучасної психологічної науки, які сприяли б професійному становленню та особистісній самоактуалізації і самореалізації працівників юридично-правової сфери. Засвоєння теоретичних положень психологічної науки дозволить майбутнім юристам оволодіти вміннями: аналізувати проблемні ситуації професійної діяльності з урахуванням їх психологічної складової; надавати психологічну характеристику особистості; пояснювати сутність психічних процесів, станів і властивостей; користуватися методами і засобами ефективної професійної комунікації; налагоджувати контакт з оточуючими; використовувати психологічні методи саморегуляції та ін.

1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Анотація

Метою вивчення навчальної дисципліни «Психологія» є :

навчальна – формування стійких знань з психології для їх використання в подальшій діяльності юриста;

розвиваюча - розвиток психологічної компетентності, що дозволить фахівцю в галузі юриспруденції користуватися психологічними навичками, удосконалювати ефективність праці, глибше розуміти мотивації та вчинки людей та регулювати взаємовідносини з іншими індивідами;

виховна - продукування високих моральних якостей, професійних компетентностей та правових ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців в галузі права.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія» є:

1) формування у студентів знань основоположних дефініцій і категорій психології, базових методів дослідження міжособистісної кооперації; 2) розкриття змістовності ділового спілкування та особливостей міжособистісної взаємодії у фаховій діяльності; 3) сприяння необхідності оволодіння студентами вміннями та навичками побудови і ведення конструктивного діалогу в комунікативних процесах під час виконання професійних обов'язків та повсякденній діяльності.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів наступних компетентностей:

КІ   здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;

ЗК02 здатність критично осмислювати основні теорії, принципи, методи і поняття у навчанні та професійній діяльності;

ЗК04 здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях і розв'язувати складні непередбачувані задачі і проблеми у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів з дотриманням принципів професійної етики;

ЗК08 відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб;

ФК304 розуміння ціннісних засад права та юриспруденції, основ і приписів професійної етики;

ФК307 розуміння професії юриста, її ролі в суспільстві, обізнаність щодо форм та напрямів практичної діяльності працівника юридичної служби державного органу та органу місцевого самоврядування, юрисконсульта, адвоката, прокурора, судді.

ФКК07 здатність взаємодіяти з іншими людьми, вести переговори, вміння працювати в групах, управління комплексними діями або проектами, у тому числі навички активної участі в межах загального судового процесу й обстоювання власної позиції, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах;

ФПК02 здатність сформулювати власну внутрішню цілісну, логічну й обґрунтовану позицію щодо вирішуваного правового питання на основі максимально повного опрацювання джерельної бази;

КФП03 здатність оперативно приймати обґрунтовані та кваліфіковані юридичні рішення; здатність критичного мислення в практичній діяльності;

ФПК05 здатність до подальшого навчання (зокрема, самонавчання), професійного розвитку з високим рівнем автономності; відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб.

У результаті вивчення дисципліни «Психологія» здобувач вищої освіти має **знати**:

1) на понятійному рівні:

- теоретичні та методологічні засади психології як науки та навчальної дисципліни;
- категорійно-понятійний апарат психологічної науки, її закономірності та специфіку функціонування в суспільно-правовій сфері та у правових відносинах;
- базові принципи дослідження психології;
- засади етичної поведінки у юридичній професійній діяльності.

2) на фундаментальному рівні:

- психологічні особливості структури юридичної діяльності;
- психологічні властивості діяльності юриста;
- характерні психологічні засади правосвідомості;
- психологічні домінанти особи злочинця та злочинних груп;

3) на практично-творчому рівні:

- прийоми та методи психологічного впливу на суб'єкти професійної діяльності;
- можливості особистісного зростання і професійного самовизначення за допомогою удосконалення психологічних навичок;
- застосування прийомів емоційно-вольової регуляції та саморегуляції особистостей;
- психологічні технології встановлення контакту із співрозмовником.

Здобувачі вищої освіти в галузі права повинні **вміти**:

1) на репродуктивному рівні:

- засвоювати та відтворювати навчально-методичний матеріал;
- визначати індивідуально-психологічні якості об'єктів професійної діяльності;
- застосовувати знання та навички з психології у юридичній роботі.

2) на концептуальному рівні:

- розбиратися в психологічних станах суб'єкта комунікації, вміти застосовувати методи і прийоми професійного впливу на нього;
- формулювати коректні та логічні запитання до психолога-експерта;
- за допомогою психологічних прийомів визначати механізми злочинної поведінки;
- обґрунтовувати можливі психологічні вчинки та аналізувати практичні психологічні ситуації, що виникають в професійному житті.

3) на творчому рівні:

- професійно виходити зі складних робочих ситуацій, знаходити придатні шляхи їх вирішення;
- представляти декілька версій можливої події та обирати найоптимальнішу;
- застосовувати отримані знання задля створення нових ідей та поглядів.

На підставі отриманого інформаційного навантаження **здобувач вищої освіти спроможний буде:**

- використовувати надбаннями класичної та новітньої психологічної науки і базовими фаховими та соціально-гуманітарними знаннями;
- пояснювати закономірності психічного становлення особистості в різні вікові періоди його розвитку;
- визначати соціально-психологічні особливості та нестандартні психічні вчинки людей та акцентуації характеру;
- використовувати основні етичні положення психологічної допомоги;
- аналізувати практичні психологічні ситуації, що можуть трапитися під час виконання своїх професійних обов'язків;
- робити психологічний аналіз та користуватися логічними психологічними рекомендаціями;

- надавати професійну оцінку психологічним подіям та процесам.

1.2. Оцінювання успішності та технології викладання.

У ході вивчення курсу здійснюється проміжний та підсумковий види контролю. Проміжний контроль здійснюється на практичних заняттях : усне опитування, домашні завдання, тестування. Також оцінюється виконання самостійної роботи та індивідуально-дослідних завдань. Вивчення курсу (підсумковий контроль) завершується складанням заліку.

За об'єкт оцінювання беруться структурні компоненти навчальної діяльності, а саме:

1. Змістовий компонент - відповідно до навчальної програми та державних стандартів, обсяг знань про об'єкт вивчення. При оцінюванні беруться до уваги такі характеристики знань як логічність, повнота, правильність, усвідомленість, вміння виокремлювати головне і другорядне, вербальні навички, що включають вміння правильно пояснювати та переказувати сказане, навички застосовувати набуті знання тощо.

2. Операційно-організаційний компонент – це а) предметні дії студента, що включають вміння обирати способи дій, враховуючи навчальну програму з дисципліни «Психологія»; б) розумові дії студента, що уособлюють індивідуальні розумові здібності, тобто вміння абстрагувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, диференціювати тощо; в) загальнонавчальні дії студента, тобто навички організації, планування, аналізу та контролювання процесу і, як наслідок, врахування результатів виконаних завдань студентом та діяльності загалом. При оцінюванні враховується також інноваційні підходи до виконання завдань з вмінням відтворювати на пояснювати набуті знання. Правильність та самостійність виконання із застосуванням сучасних новітніх технологій впливає на рівень загальної підсумкової оцінки.

3. Емоційно-мотиваційний компонент, тобто психологічне ставлення до навчання (байдуже, позитивне, помірно зацікавлене, рефлексивне, негативне).

Оцінку «відмінно» отримує студент, який систематично проявляв зацікавленість до навчального матеріалу та регулярно готувався до усіх видів занять. Здобувши усебічні та глибокі знання, зміг в повному обсязі відтворити їх під час підсумкового контролю. При виставлені оцінки враховується здатність самостійно виконувати завдання, передбачені програмою та рівень ознайомлення з основною і додатковою літературою, рекомендованою програмою. Висока позитивна оцінка ставиться також студенту, що засвоїв практичні психологічні навички та зміг пояснити взаємозв'язок фундаментальних знань з психології і їх значення для майбутньої професії.

Оцінка «добре» ставиться студентові, який засвоїв навчальний матеріал за програмою в повному обсязі, успішно виконує завдання, надані викладачем, опрацював основну літературу, що рекомендована програмою, але має незначні прогалини в отриманих знаннях. Тобто оцінку «добре» можна поставити студентові, який показав добрий рівень систематичної роботи із даної дисципліни і здатний самостійного поповнювати знання з психології й оновлювати навички у процесі подальшої навчальної роботи і професійної діяльності.

Оцінку «задовільно» отримає студент, який в мінімальному обсязі показав знання основного навчального матеріалу, що в подальшому будуть необхідні для навчання і майбутньої роботи за професією. Вищезазначену оцінку може отримати студент, який здатний виконувати завдання, передбачені програмою, але не проявив достатньої зацікавленості і унікальності під час підготовки до семінарських занять, а також не застосовував інноваційних підходів під час виконання творчих та індивідуальних завдань. Зазвичай, цю оцінку виставляємо студентам, що

припустилися помилок під час відповіді на заліку, але продемонстрували спроможність вчасно усунути їх.

Оцінку «незадовільно» виставляємо студентіві, який неспроможний засвоїти необхідний матеріал, пасивно поводить себе на практичних заняттях, не виконав додаткові індивідуальні завдання. Незадовільну оцінку отримає студент, в знаннях якого є не тільки значні прогалини, а й який припустився принципових помилок у відповідях у підсумковому контролі. Тобто такий здобувач вищої освіти не зможе приступити до професійної діяльності після закінчення вищого навчального закладу без повторного проходження курсу з «Психології» та додаткових занять з даної дисципліни.

Шкала оцінювання		
Оцінка	Бали	Опис
A	90-100	Відмінно
B	82-89	Добре
C	75-81	Добре
D	67-74	Задовільно
E	60-66	Задовільно (достатньо)
Fx	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом

1.3. Застосування сучасних технологій викладання та навчання

Найбільш прийнятною для викладання курсу «Психологія» виявився дієвий підхід до навчання. Згідно з ним використано:

а) загальні методи, які допомогли забезпечити опанування навчального предмета. До них ми можемо віднести такі як дедуктивні,

індуктивні, проблемно-пошукові, словесні, репродуктивні, візуальні та практичні ;

б) навчальні дискусії, роз'язання проблемних ситуацій, ділові ігри, інноваційні завдання, експерименти, пошук психологічної інформації і.т.д., які сприяли стимулювання та мотивували навчально-пошукову діяльність;

в) методи контролю і самоконтролю, до яких включили опитування, залік, контрольну роботу, питання для самоконтролю, тестові завдання, виконання творчих та індивідуальних завдань.

Серед інноваційних та інтерактивних методів викладання, які використані при вивченні дисципліни «Психологія», слід зазначити такі як: майстер-класи; брейнстормінг («мозковий штурм»); ділові ігри, які включають розв'язання психологічних ситуацій студентами, що виступають в ролі юристів, покурорів, адвокатів, суддів тощо; методи аналізу і діагностики психологічних ситуацій; публічні виступи; індивідуальні та групові тренінги та ін.

Дистанційне навчання ввело значні корективи в способи та методи підготовки майбутніх професіоналів з вищою освітою. Тому під час викладання навчального матеріалу активно застосовуємо схематичні матеріали, а також демонструємо відеоролики, таблиці, презентації тощо. Відтак, зберігається важлива функція забезпечення навчання – це інтерактивність, що покликана моделювати навантаження викладача та слухача, які працюють інтерактивно, комунікуючи разом за сценарієм проведення семінару. Включено в освітній процес і такі активні форми навчання, як психологічні тренінги, які впливають на розвиток професійних та особистісних якостей майбутнього спеціаліста.

Під час викладання курсу «Психологія» використовується модель організації самостійної роботи студентів-юристів, яка передбачає три етапи: підготовчий чи базовий, виконавчий чи корекційно-діяльнісний та заключний або контрольний. Модель розроблена з метою забезпечення високого рівня організації роботи студентів та підвищення їх готовності до

навчання та удосконалення індивідуально-психологічних здібностей до самостійного навчання. Крім того, важливим фактором є оволодіння студентами відповідними кваліфікаціями задля подальшої плідної правової роботи, набуття майбутніми юристами необхідних вмінь і навичок, удосконалення професійно значущих якостей особистості. До того ж, використовуються активні методи навчання здобувачів вищої освіти задля посилення уваги до питань соціально-психологічних тренінгів, в яких основним принципом виступає активна позиція кожного студента, який бере в цьому участь.

2. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Структура навчальної дисципліни	
Види навантаження	год.
Кількість кредитів/год	3/90
Усього годин аудиторної роботи, у т.ч.:	38/10
• лекційні заняття, год.	18/8
• практичні заняття, год.	20/2
• семінарські заняття, год.	-
• лабораторні заняття, год.	-
Усього годин самостійної роботи, у т.ч.:	52/80
• контрольні роботи, к-сть/год.	-
• індивідуальне науково-дослідне завдання, год.	32/70
• підготовка до аудиторних занять та контрольних заходів, год.	20/10
Екзамен	-
Залік	+

2.1. Тематичний план дисципліни

Символ одиниці змісту	Опис змісту навчання (теми)	Всього годин	лекційні заняття	практичні заняття	самостійна робота
Тема 1	Теоретико-прикладні засади психології	9	2	2	5
Тема 2	Характеристика психічних процесів особистості та урахування їх особливостей фахівцем у права	10	2	2	6
Тема 3	Характеристика психічних станів (вольових, мотиваційних та пізнавальних) особистості та урахування їх особливостей фахівцем у галузі права	9	2	2	5
Тема 4	Емоційні стани та їх урахування у процесі здійснення професійних функцій	10	2	2	6
Тема 5	Характеристика психічних властивостей особистості та урахування їх особливостей фахівцем у галузі права	10	2	2	6
Тема 6	Характер та його типологія	10	2	2	6
Тема 7	Характеристика темпераменту особистості	10	2	2	6
Тема 8	Характеристика основних типів акцентуації характеру та темпераменту	10	2	2	6
Тема 9	Психічні новоутворення особистості та їх характеристика (знання, уміння, навички та компетентність фахівця у галузі права)	12	2	4	6

3. СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Психологія»

Освітня програма	Рівень вищої освіти	Форма навчання	Курс вивчення	Семестр вивчення	Кількість кредитів
---------------------	------------------------	-------------------	------------------	---------------------	-----------------------

«Право»	Перший (бакалаврський) рівень	Денна/заочна	1	2	3
---------	-------------------------------------	--------------	---	---	---

Викладачі навчальної дисципліни	<p>Лефтеров Василь Олександрович, завідувач кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія» доктор психологічних наук, професор, Одеса вул. Академічна, 9 каб. 28 e-mail: sociology1@onua.edu.ua; телефон +380-098-299-36-94</p> <p>Ворчакова Ірина Євгенівна доцент кафедри гуманітарних дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» доцент, кандидат політичних наук, Миколаїв, вул. Генерала Карпенка, 18 e-mail: vorchakova@ukr.net; телефон +380 050 693 3107</p>
---------------------------------------	--

Короткий опис навчальної дисципліни	<p>Навчальна дисципліна «Психологія» присвячена вивченню здобувачами вищої освіти - майбутніми юристами знань про теоретико-прикладні засади психології, її зв'язки з іншими науками; формуванню готовності, вмінь та навичок застосування психологічних знань при вирішенні професійних завдань; розвитку, професійно-важливих здібностей і якостей: спостережливості, пам'яті, мислення, комунікативності та ін.; покращення психологічної культури юриста. Під час вивчення дисципліни передбачається розгляд поведінки, особистості та діяльності осіб, що здійснюють правотворчість та правозастосування (суб'єкти юридичної діяльності) та осіб, щодо яких норми застосовуються, чий права захищаються чи охороняються. Дисципліна складається із питань, що мають теоретико-методологічне значення для загального уявлення про природу психічних явищ, а також з деяких практичних питань щодо використання психології у юридичній діяльності.</p>
--	---

Мета навчальної дисципліни	<p>Метою навчальної дисципліни «Психологія» є ознайомлення здобувачів із системою загальнотеоретичних знань психологічного опосередкування особистості та діяльності юристів, формування у них відповідних психологічних умінь та навичок для вирішення професійних завдань з основних напрямків їх діяльності.</p>
----------------------------------	---

Мова викладання	Українська
--------------------	------------

Навчальне навантаження	Лекції, год.	Практичні заняття, год.	Самостійна робота, год.	Загальна кількість год.
Денна форма	18	20	52	90
Заочна форма	8	2	80	90

Результати навчання			
Символ ПРН	Після успішного завершення курсу цієї навчальної програми здобувач вищої освіти буде:	Методи викладання і навчання	Методи оцінювання досягнення ПРН
ПРНК03 ПРНА04 ПРНА10	Оперувати понятійно-категоріальним апаратом психології, орієнтуватися в основних методах, принципах та галузях психології.	Лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота	Перевірка самостійної роботи, усне опитування
ПРНК03 ПРНА02	Розуміти природу і структуру психологічних процесів, вдосконалювати пізнавальну підструктуру юриста, а також виявляти особливості вираження емоцій і волі, розкривати їх зв'язку з іншими психічними процесами.	Лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота	Перевірка самостійної роботи, усне опитування
ПРНА02 ПРНА07	Визначати індивідуально-психологічні властивості та відмінності особистості за їхніми проявами у діяльності та спілкуванні	Лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота	Перевірка самостійної роботи, усне опитування
ПРНА06 ПРНА07	Аналізувати психологічні особливості функціонування людини і суспільства в сфері правових відносин та правової поведінки.	Лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота	Перевірка самостійної роботи, усне опитування
ПРНК03 ПРНА06 ПРНА10 ПРНА07	Здійснювати психологічний аналіз особистих рис особи, яка являє собою об'єкт юридичної діяльності в т.ч. правопорушників (злочинців),	Лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота	Перевірка самостійної роботи, усне опитування

	потерпілих, свідків тощо		
ПРНК03 ПРНА04 ПРНА06	Здійснювати соціально-психологічний аналіз злочинної групи, визначати статус її окремих учасників, розробляти психологічні шляхи та засоби попередження і розслідування групових злочинів	Лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота	Перевірка самостійної роботи, усне опитування
Зміст навчання			
Тема за п/п	Назва теми	Посилання на ПРН модуля	Л/ПЗ/СРЗ, (год., форма навчання (ф/н))
Тема 1.	Теоретико-прикладні засади психології	ПРНК03 ПРНА04 ПРНА10 ПРНА07	2/2/6 (денна ф/н) 1/0,5/10 (заочна ф/н)
Тема 2.	Характеристика психічних процесів особистості та урахування їх особливостей фахівцем у права.	ПРНК03 ПРНА02	2/2/6 (денна ф/н) 1/0,5/10(заочна ф/н)
Тема 3.	Характеристика психічних станів (вольових, мотиваційних та пізнавальних) особистості та урахування їх особливостей фахівцем у галузі права.	ПРНА02 ПРНА06	2/2/6 (денна ф/н) 1/0,5/10 (заочна ф/н)
Тема 4.	Емоційні стани та їх урахування у процесі здійснення професійних функцій.	ПРНК03 ПРНА06 ПРНА10	2/2/6 (денна ф/н) 1/-/10 (заочна ф/н)
Тема 5.	Характеристика психічних властивостей особистості та урахування їх особливостей фахівцем у галузі права.	ПРНК03 ПРНА06 ПРНА10	4/2/4 (денна ф/н) 1/0,5/10 (заочна ф/н)
Тема 6.	Характер та його типологія.	ПРНА02 ПРНК03 ПРНА04	2/2/6 (денна ф/н) 1/-/10 (заочна ф/н)

Тема 7.	Характеристика темпераменту особистості.	ПРНА02 ПРНК03 ПРНА04 ПРНА06	2/2/6 (денна ф/н) 2/-/5 (заочна ф/н)
Тема 8.	Характеристика основних типів акцентуації характеру та темпераменту.	ПРНА02 ПРНК03 ПРНА04 ПРНА06	2/2/6 (денна ф/н) 2/-/5 (заочна ф/н)
Тема9.	Психічні новоутворення особистості та їх характеристика (знання, уміння, навички та компетентність фахівця у галузі права).	ПРНА02 ПРНК03 ПРНА04 ПРНА06 ПРНА07 ПРНА10	2/4/6 (денна ф/н) 2/-/10 (заочна ф/н)

Список основної літератури	<p>1.Бочелюк, В. Й. Юридична психологія : навч. посібник. - Київ : Центр учбов. літ., 2018. - 336 с.</p> <p>2.Загальна психологія: навч. посібник. - Київ : Центр учбов. літ., 2017. - 296 с.</p> <p>3.Лефтеров В.А., Кокорина Ю.Е., Зиневич А.С. Основы психологии и педагогики для будущих врачей: учебно-методическое пособие // Под общ. ред. проф. В.А. Лефтерова – Одесса: Одесский национальный медицинский университет, 2014. – 209 с.</p> <p>4.Максименко С.Д. Юридична психологія: підручник / С.Д. Максименко, В.І. Медведєв.- Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. – 448 с.</p> <p>5.Максименко, С. Д. Загальна психологія : навч. посібник. - Київ: Центр учбов. літ., 2018. - 272 с.</p> <p>6.Психологія : підручник // за заг. ред. Т. Б. Партико Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Київ: Ін Юре, 2014. - 665 с.</p> <p>7.Психологія: підручник // за заг. ред. Т. Б. Партико Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Київ: Ін Юре, 2014. - 665 с.</p> <p>8.Савчин, М. В. Загальна психологія: навч. посібник : рекомендовано МОН України / М.В. Савчин. - К.: Академвидав. - 2011. - 465 с.</p> <p>9.Cutler, V. L., ed. 2008. Encyclopedia of psychology and law. Thousand Oaks, CA: SAGE.</p> <p>10.Brewer, N., and A. Douglass, eds. 2019. Psychological science and the law. New York: Guilford.</p> <p>11.Grisso, T., and S. L. Brodsky, eds. 2018. The roots of modern psychology and law: A narrative history. New York: Oxford Univ. Press</p> <p>Інформаційні ресурси:</p>
----------------------------	--

1. Загальна психологія - Максименко С.Д. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1264/1/>

2. Варій М.Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007. - 968 с. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://psychologiya.org.ua/zagalyna_psychologiya.html

3. Новейшие психологические технологии: диагностика, консультирование, психокоррекция, немедицинская психотерапия: учебник. / [Цільмак О.М. Глава 12. Психодіагностика та психокорекція міжособистісних та внутрішньо особистісних конфліктів] : підручник / за заг.ред. С.Д. Максименка, В.Є. Луньова. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАП України. Monreal: Accent Graphics Communications. – 2015. – С. 205-219 Режим доступу: <https://fdotadotr.files.wordpress.com/2016/09/3-d180d0b0d0b7d0b4d0b5d0bb-d186d196d0bbd18cd0bcd0b0d0ba-d0be-d0bc-d0b4d0bbd18f-wp.pdf>

4. Психологія: схеми, таблиці, коментарії: навчально-наочний посібник / [друге перероблене видання.] / О.М Пасько., О.М. Цільмак. [за загал. ред. Цільмак О.М.] – Одеса: ОДУВС, 2015. – 271 с. – з іл. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: Медведєв В. С. Кримінальна психологія: Підручник. Електрон. дан. – Режим доступу <http://ualibrarium.narod.ru/human/psychologija.html>. Назва з екрану.

5. Цільмак О.М. Яковенко С.І. Професійно-психологічна підготовка працівників підрозділів громадської безпеки: електронний підручник. / [друге перероблене видання] / О.М. Цільмак, С.І. Яковенко. — Одеса: РВВ ОДУВС, 2015. – 140 с. – з іл. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://www.oduvs.edu.ua/navch_pidruch_psixolog.html – Назва з екрану.

6. Орбан-Лембрик Л.Е., Кошинець В.В. Юридична психологія: Навчальний посібник. Електрон. дан. – Режим доступу: <http://ualibrarium.narod.ru/human/psychologija.html>. Назва з екрану.

7. Библиотека с книгами по психологии <http://psychologylib.ru/books/index.shtml>

8. Библиотека психологического форума «MyWord.ru» [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://psylib.myword.ru>.

9. «Психея» [Электронный ресурс] — (Режим доступа: <http://www.psycheya.ru>).ресурс] — (Режим доступа: <http://www.psycheya.ru>).

<p>Дотримання вимог академічної доброчесності</p>	<p>Відповідно до Закону України “Про освіту” академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.</p> <p>Дотримання академічної доброчесності передбачає:</p> <ul style="list-style-type: none"> самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації. <p>Основні засади дотримання академічної доброчесності в НУ “ОЮА” визначено у Положенні про дотримання академічної доброчесності в НУ "ОЮА" https://www.onua.edu.ua/ua/doc-education-ukr/4519-polozhennya-pro-dotrimannya-akademichnoji-dobrochesnosti-v-nu-ouua</p>
---	--

Навчальне навантаження здобувача вищої освіти	
Види навантаження	год.(д/з)
Кількість кредитів/год	3/90
Усього годин аудиторної роботи, у т.ч.:	30/1
лекційні заняття, год.	18/8
практичні заняття, год.	20/2
семінарські заняття, год.	-
лабораторні заняття, год.	-
Усього годин самостійної роботи, у т.ч.:	52/80
контрольні роботи, к-сть/год.	-
індивідуальне науково-дослідне завдання, год.	32/40
підготовка до аудиторних занять та контрольних заходів, год.	20/40
Екзамен	-

Залік	+
-------	---

Шкала оцінювання		
Оцінка	Бали	Опис
A	90-100	Відмінно
B	82-89	Добре
C	75-81	Добре
D	67-74	Задовільно
E	60-66	Задовільно (достатньо)
Fx	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом

4. ВСТУП ДО ДИСЦИПЛІНИ

Предметом навчальної дисципліни «Психологія» є явища психічного життя людини, психічні процеси, стани та властивості людини, психосоціальні явища, розвиток і формування особистості в процесі міжособистісної взаємодії та застосування психологічних знань в майбутній професійній юридичній діяльності.

Під час викладання курсу з «Психології» застосовано такі типи лекцій як вступна, тематична, заключна тощо. Вступна лекція проводиться задля того, щоб дати слухачам дисципліни загальне уявлення про її предмет, завдання і необхідність вивчення, розкрити її структуру й логіку конкретної галузі науки, культури, взаємозв'язок з іншими дисциплінами, особливості вивчення найскладніших тем тощо. Головним завданням вступної лекції є викликання інтересу в студентів до предмету з метою його максимального засвоєння. Тематична лекція теж має вагоме значення у загальній структурі курсу. Вона покликана розкрити конкретні теми навчальної програми. Задля розкриття конкретних тем навчальної програми використано тематичні лекції. Підводячи підсумки вивченого й викладеного матеріалу з цього предмета проводиться заключна лекція. Метою такої лекції є виділення ключових питань навчального курсу і зосередження уваги на практичному значенні здобутих знань задля подальшого удосконалення професійних компетентностей і майбутньої фахової діяльності. Спеціальними завданнями заключної лекції є стимулювання інтересу студентів до глибшого вивчення цього предмета, визначення способів подільшої самостійної роботи в юридичній галузі.

Для закріплення теоретичних знань на практиці проводимо практичні заняття з «Психології». На таких заняттях припускається не лише обговорення студентами навчального матеріалу, а й виконання ними певних практичних завдань, метою яких є навчити студентів застосовувати теоретичні знання на практиці. На таких заняттях моделюються фрагменти майбутньої діяльності у вигляді навчальних ситуаційних завдань. Вирішуючи

завдання, студенти відпрацьовують різні дії із застосуванням відповідних психологічних знань.

Психологія пов'язана з різними юридичними науками. Існує зв'язок психології з теорією держави і права. Тісний зв'язок психології прослідковується з такими правовими науками, як кримінальне, цивільне та конституційне право, юридична компаративістика, і, звичайно, юридична психологія.

5. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Теоретико-прикладні засади психології

Основні питання семінарського заняття:

1. Теоретичні аспекти психології.
2. Методологія і принципи психології.
3. Категорійно-поняттєвий апарат психології.
4. Значення «Психології» для майбутніх фахівців в галузі юриспруденції.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми. В ході вивчення теми студенти повинні навчитися: визначати специфіку психології на рівні системи принципів, методичного апарату, методології; обґрунтовувати систему категорій і понять психології, які дають можливість узгодити базові методичні та теоретичні підходи у психологічній практиці. Окрему увагу треба приділити розвитку психології в контексті філософської думки та успіхів природничих наук. На основі здобутих знань із заданої теми студенти повинні вміти виявляти особливості становлення психології в Україні та внесок провідних вітчизняних науковців у розвиток української психологічної думки. Вивчення четвертого питання дасть змогу студентам зрозуміти необхідність вивчення психологічних знань задля їх подальшої професійної діяльності.

Індивідуальне творче завдання. Зробіть порівняльний аналіз життєвої та наукової психології в стислому варіанті у вигляді таблиці чи схеми (розмежування понять «життєва психологія» та «наукова психологія», відмінні риси життєвої та наукової психології, співвідношення життєвої та наукової психології, подібність наукової та життєвої психології тощо).

Завдання для самостійного опрацювання.

Заповніть порожні місця в таблиці поданій нижче:

Характеристика	Буденне (життєве) психологічне знання	Художнє психологічне знання	Наукове психологічне знання
Джерело			
Зміст			
Мова			
Повнота			
Узгодженість			
Аргументованість			
Систематизованість			
Організація			
Критика			

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає наступність у розумінні природи психіки від давнини до нашого часу?
2. Яке значення для науки має встановлення предмету і завдань психології?
3. Як можна охарактеризувати основні функції психіки?
4. Чим методи психології відрізняються від методів інших наук?

5. Які галузі психологічної науки найбільш пов'язані з майбутньою юридичною діяльністю?

6. Як можна довести зв'язок психології з іншими науками?

7. У чому полягає роль психології в оптимізації юридичної діяльності?

Робота з основними термінами і поняттями: психологія, об'єкт психології, предмет психології, людська душа, свідомість, поведінка, психічні явища, людина як суб'єкт психіки, психофізіологія, методологічний принцип, психологічне знання (наукове та ненаукове), психологічні дослідження, парадигма, детермінізм, відображення, принцип єдності психіки й діяльності, історія психології.

Основна література:

1. Дудкевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс. - Київ : Центр учбової літератури, 2019. 388 с.
2. Іванова О. В., Москалюк Л. М., Корсун С. І. Психологія. Вступ до спеціальності : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 184 с.
3. Ільїна М. Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Університетська книга, 2023. 239 с.
4. Колобич О. П. Загальна психологія: навч.-метод. посіб. Львів, 2018. 172 с.
5. Коханова О. П. Історія психології : від античності до початку ХХ ст. Київ : НВП – Інтерфейс. 2016. 235 с.
6. Лисенко Л. М. Історія психології : методичні рекомендації. Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. – 66 с.
7. Москалець В. П. Психологія особистості : навч. посіб. : для студентів ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 260 с.
8. Сергєєнкова О. П. Загальна психологія: навч. посіб. Київ : ВД «Сварог»", 2019. 296 с.
9. Тертична Н. А. Історія психології. Київ : Книга плюс, 2018. 352 с.

Допоміжна література:

1. Іванова О. В. Психологія: вступ до спеціальності : навч. посіб. Київ : Центр учбов. літ., 2018. 184 с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбов. літ., 2018. 272 с.
3. Полозенко О. В. Психологічні знання як наукова категорія. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки.* 2012. № 1. С. 39-43.
4. Поліщук С. А. Психологічні практики в системі підготовки практичних психологів : навч.-метод. посібник. Суми: Унів. кн., 2012. 135 с.
5. Крюкова О. В., Лефтеров В. О., Рогозіна М. Ю. Психологія: в схемах, таблицях, коментарях : кредитно-модульний курс для студентів юридичних спеціальностей. – Донецьк: ДонНУ, 2009. 198 с.
6. Сватенкова Т. І., Тимошенко О. А. Методологічні та теоретичні проблеми психології: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 143 с.
7. Татенко В. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ : Міленіум, 2017. 184 с.
8. Яремчук О. В. Структурно-функціональна модель націєтворчого потенціалу історичної психології в умовах мультикультурності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки.* 2018. № 3 (11). С. 296–319.

Тема 2. Характеристика психічних процесів особистості та урахування їх особливостей фахівцем у галузі права.

Основні питання семінарського заняття:

1. Поняття психічних процесів особистості.
2. Види психічних процесів.
3. Роль та значення психічних процесів в професійній діяльності юристів.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми. Студентам потрібно навчитися встановлювати причину з якої людина народжується з відчуттями однієї сили та інтенсивності, а в ході професіогенезу та діяльності можлива інша сенситивність та сенсабілізація. Необхідно вміти обґрунтовувати, чи керується людина в діяльності своїми відчуттями, і яку роль відіграють відчуття у житті людини та її діяльності. Важливо навчитися визначати, що таке синестетика і як вона впливає на творчу уяву особистості та чому чутливість тварини значно вища, ніж людини. Студенти повинні вміти пов'язувати сприймання з пізнавальними психічними процесами, виокремлювати сприймання простору, часу і рухів, виділяти особливості, які характерні для відчуттів і для сприймань. Важливо приділити увагу вивченню вікових особливостей розвитку відчуттів. Під час практичного заняття студенти мають усвідомити ознаки, які відокремлюють один вид уваги від іншого, умови та ступінь переходу одного виду уваги в інший, причини, що викликають конкретний вид уваги. Потрібно навчитися розмежовувати увагу і свідомість та уявити процес зосередженості для характеристики уваги.

Індивідуальне творче завдання:

1. Придумайте вправи на уяву, які можна здійснювати шляхом: а) стримання і розвитку фантазії, б) культивування уяви.
2. Складіть план-конспект статті: Карпенко Н. А. Механізми міжособистісного сприймання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: зб. наук. праць; голов. ред. М. М. Цимбалюк. Львів: ЛьвДУВС, 2011. Вип. 2. С. 15–28.

Завдання на перевірку рівня засвоєних студентами знань з теми.

1. Виділіть особливості, які характерні:

1) для відчуттів _____

2) для сприймань _____

а) ця здатність складається протягом усього життя;

б) ця здатність дана від народження;

в) цей процес вимагає роботи декількох аналізаторів;

г) цей процес пов'язаний з мисленням;

д) це відображення окремих властивостей предметів.

2. Виокремте до яких видів психічних процесів (подані в лівому стовпчику) відносяться нижче перераховані психічні явища (подані в правому стовпчику):

	• Відчуття
	• Сприйняття
	• Мислення
- Пізнавальні	• Свідомість
- Вольові	• Емоції і Почуття
- Емоційні	• Психічний стан
	• Мотивація
	• Воля
	• Проактивність
	• Мова
	• Пам'ять
	• Уява
	• Уявлення

Питання для самоконтролю:

1. З чого складається структура когнітивної сфери особистості?
2. Які можна визначити основні властивості відчуттів?
3. Які бувають головні особливості сприймання?
4. Що спільного і відмінного у сприйманні та відчуттях як процесах психічного відображення дійсності?

5. Як можна інтерпретувати пам'ять та визначити її місце в системі психічних процесів?
6. Яку загальну характеристику мислення можна надати?
7. Які бувають види уяви?
8. У чому полягає взаємодія розвитку пам'яті, мислення та уяви?
9. Чому увагу не можна назвати самостійним психічним процесом?
10. Зробіть порівняльний аналіз чуттєвого та абстрактно-логічного відображення.

Робота з основними термінами і поняттями: пам'ять, запам'ятовування, гіперактивність, дефіцит уваги, впізнавання, концентрація, інтерференція, переключення, відчуття, збереження, аналізатор, рецептор, ремінісценція, верхній абсолютний поріг чутливості, нижній абсолютний поріг чутливості, адаптація, закон Вебера-Фехнера, амнезія, сенсibilізація, синестезія, контраст, рефлекторна дуга, відтворення, забування, пригадування, проєктивне і ретроактивне гальмування, предметність, цілісність, константність, апперцепція, осмисленість, вибірковість, ілюзія, конкретність, монолітність, структурність, стабільність, раціональність, ініціативність.

Основна література:

1. Гарькавець С. О. Юридична психологія : словник-довідник. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 151 с.
2. Закалик Г. М. Психологія розвитку та успіху особистості : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2019. 486 с.
3. Кацавець Р. С. Психологія особистості : навч. посіб. Київ: Алерта, 2021. 134 с.
4. Курова А. В., Крюкова М. А. Загальна психологія : навчально-методичний посібник (для студентів факультету психології, політології

- та соціології НУ «ОЮА» - Вступ до спеціальності). Одеса : Фенікс, 2019. 53 с.
5. Лазуренко О. Психологія емоцій : підручник. Київ : Книга-плюс, 2018. 264 с.
  6. Максименко С. Д., Деркач Л. М., Кіричевська Е. В., Касинець М. М. Психологія когнітивних процесів : науковий посібник. Київ : Вид-во Людмила, 2022. 419 с.
  7. Мітіна С. В. Психологія особистості : навч.-метод. посіб. Київ: Ліра –К, 2020. 274 с.
  8. Москалець В. П. Загальна психологія : підручник. Київ : Ліра-К, 2020. 564 с.

Допоміжна література:

1. Загальна психологія. Семінарські та практичні заняття: методичний посібник. Київ : ПП «Дірект Лайн», 2019. Частина 1. 72 с.
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
3. Максименко С., Максименко К., Ірхін Ю. Системність психіки людини і психології навчання. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*. № 50. С. 146–166.
4. Ніколаєнко С., Ніколаєнко С. Категорія психологічного впливу в психології. *Світогляд - Філософія - Релігія: зб. наук. праць*. Суми: УАБС НБУ, 2011. Вип. 1. С. 76-84.
5. Татенко В. О. Про «еґологічний генезис» у Е. Гуссерля та проблему суб'єктних перетворень психіки в онтогенезі. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. С. 13–36.
6. Хохліна О. П. Проблема структури особистості у психології. Проблема структури особистості у психології. *Юридична психологія*. 2016. № 2. С. 20-32.

7. Фунікова О. В. Психічні процеси особистості як основа формування показань. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 17(2). С. 103-105.
8. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції : навч. посіб. К.: Вища школа, 2006. 382 с.

Тема 3. Характеристика психічних станів (вольових, мотиваційних та пізнавальних) особистості та урахування їх особливостей фахівцем у галузі права.

Основні питання семінарського заняття:

1. Властивості психічних станів.
2. Класифікація психічних станів.
3. Позитивні та негативні психічні стани.
4. Професійна зацікавленість людини.
5. Особливості психічних станів фахівців у галузі права.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми. В процесі засвоєння теми студентам необхідно звернути увагу на поняття психічних станів, їх властивості та класифікацію, навчитися аналізувати типові позитивні психічні стани, характеризувати негативні психічні стани та їх попередження, описувати специфічні стани психіки людини.

Властивості психічних станів. Професійна зацікавленість. Типологія психічних станів. Типові позитивні психічні стани людини. Рішучість. Негативні психічні стани і їх попередження. Психічне напруження. Творче натхнення. Стрес. Неспокій-тривога. Фрустрація. Персеверація і ригідність. Специфічні стани психіки людини: бадьорість, сон, медитація і гіпноз.

Завдання на перевірку рівня засвоєних студентами знань з теми.

Пройдіть тести з даної теми. Виберіть один з правильних варіантів відповіді:

1. Надайте дефініції наступним класифікаціям психічних станів:

1) залежно від ролі особистості і ситуації у виникненні психічних станів – .....

2) залежно від домінуючих компонентів, які чітко виступають – .....

3) залежно від міри глибини – .....

4) залежно від часу протікання – .....

5) залежно від впливу на особистість – .....

6) залежно від міри усвідомлення – .....

2. До якого виду психічного стану можна віднести такі психічні процеси як афекти та тривоги:

а) стани вольові;

б) стани емоційні;

в) стани пізнавальні;

г) стани інтелектуальні

3. Система реакцій організму у відповідь на будь-яку вимогу до нього, що спрямована на проходження адаптації чи пристосування організму до труднощів - це:

а) стрес;

б) фрустрація;

в) тривога;

г) інертність

4. Сильним і відносно короткочасним емоційним станом, під час якого знижується ступінь самовладання називають:

а) депресія;

б) фрустрація;

в) афект;

г) агресія

5. Психічний стан, який характеризується перманентним або частим повторенням якої-небудь думки, слова, дії – це:

- а) персеверація;
- б) ригідність;
- в) дидактогенія;
- г) депресія

6. Психічний стан, що проявляється через пригнічений настрій з озлобленістю, дратівливістю, похмурістю, гіперувагою до поведінки оточуючих, зі схильністю до агресивних дій, має назву:

- а) ейфорія;
- б) дисфорія;
- в) дидактогенія;
- г) ятрогенія

7. Зниження або повне усунення чутливості до болю називається:

- а) аутогіпнозом;
- б) дисфорією;
- в) ятрогенією;
- г) аналгезією

8. В залежності від домінуючих компонентів психічні стани можна класифікувати як:

- а) позитивні і негативні;
- б) інтелектуальні, емоційні, вольові;
- в) особистісні і ситуативні;
- г) короткочасні та тривалі

9. Терміном «тривога» позначається:

- а) емоційна відповідь на можливу психічну загрозу;
- б) реакція на можливу загрозу, загрозу порушення функцій організму й активної діяльності;
- в) загальний адаптаційний синдром;
- г) суб'єктивне відчуття неможливості задовольнити актуальну потребу

10. Рішучість та розгубленість відносять до:

- а) емоційних станів;
- б) вольових станів;
- в) пізнавальних станів;
- г) інтелектуальних станів

11. Стійкий емоційний стан, що відбивається на діяльності і поведінці – це:

- а) настрій;
- б) страх;
- в) тривога;
- г) стрес

Питання для самоконтролю:

1. З яким явищем у психологічній науці пов'язане використання категорії «стан»?
2. Як можна класифікувати психічні стани?
3. Які існують загальні властивості емоцій та почуттів?
4. Які бувають специфічні прояви афективної сфери особистості?
5. Яке значення має вольова регуляція в самотворенні особистості?
6. Яке функціональне призначення афективної сфери?

Робота з основними термінами і поняттями: професійна зацікавленість, творче натхнення, рішучість, негативні психічні стани, психічне напруження, стрес, неспокій-тривога, фрустрація, персеверація і ригідність, бадьорість, сон, медитація і гіпноз.

Основна література:

1. Бондар Л. В. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : НАУ, 2018. 127 с.
2. Бочелюк В. Й. Юридична психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 336 с.

3. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум: навч. посіб. Київ: Університетська книга, 2023. 352 с.
4. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Харків: ХНПУ, 2015. 338 с.
5. Ніколаєнко С. О., Пухно С. В. Психологія : навч.-метод. посіб. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. 199 с.
6. Соловійов В. Ф. Педагогіка та психологія: навч.-метод. посіб. / В. Ф. Соловійов. – Львів : Галич-Прес, 2018. 92с.
7. Цільмак О. М. Яковенко С. І. Професійно–психологічна підготовка працівників підрозділів громадської безпеки : електроний підручник. Вид. 2-ге, переробл. Одеса: РВВ ОДУВС, 2015. 140 с.

Допоміжна література:

1. Ігумнова О. Б. Формування та виокремлення комплексів психічних станів особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 12: Психологічні науки. 2015. Вип. 1(46). С.142-149.
2. Клибанівська Т. М. Генеза поняття психічних станів особистості як психологічна проблема. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка*. 2013. Том Х. Вип. 25. С. 193-205.
3. Корнілова В. В. Переживання як відображення психічного стану людини. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. Вип. 15. Ч. 2. 333 с.
4. Корнілова В. В. До проблеми вивчення психічних станів особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 29. С. 295-308.
5. Красновський В. М. Дослідження психічних станів: історія і сучасність *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 12. С. 24–28.

6. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.
7. Мул С. Фрустрація як проблема психічного стану особистості. *Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія: психологічні науки.* 2019. №1(12). С.193-203.
8. Терещук А. Д. Афективна поведінка особистості в контексті сучасних психологічних досліджень. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.* 2016. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Випуск 14. С.181-192

Тема 4. Емоційні стани та їх урахування у процесі здійснення професійних функцій

Основні питання семінарського заняття:

1. Визначення та види емоцій.
2. Структура емоційної сфери психічного.
3. Емоційний стрес і регуляція емоційних станів.
4. Види емоційних станів: настрій, афект, пристрасть, стрес і дистрес, фрустрація, афективний стан.
5. Страх та його причини. Теорії страху.

Методичні вказівки для засвоєння студентами теми. Для забезпечення розуміння значення психологічних знань у процесі емоційно-вольової регуляції та саморегуляції особистості, студенти повинні навчитися: надавати психологічну характеристику особистості, що відображає її відносно тривалі переживання; визначати поняття емоційного стану, що використовується у характеристиці емоцій, які дають змогу умовного виділення окремого, відносно статичного моменту у перебігу

емоційного явища. В ході вивчення теми, окрему увагу треба приділити різновидам емоційних станів. Студенти повинні розрізняти такі психологічні прояви як емоційний тон відчуттів, емоційний відгук, настрій, пристрасть, конфліктні емоційні стани. Враховуючи специфіку юридичних справ, студентам необхідно навчитися наводити приклади прояву в юридичній практиці стресу, афекту, фрустрації, кризи.

Індивідуальне творче завдання:

1. Визначте, які з наведених нижче позитивних і негативних емоційних переживань відповідають стеничній (підвищеній), а які астенічній (зниженій) активності людини. Аргументуйте рішення, наводячи приклади.

Радість, захват, насолода, цікавість, щастя, паніка, здивування, страх, обурення, жах, сум, злість, смуток, страждання, журба, гнів, пригніченість, роздратування, лютть, замріяність.

2. Ознайомтеся з текстом, поданим нижче. Виділіть усі представлені в тексті емоційні стани та емоції. Враховуючи вказану роль неозначеності ситуації щодо професійної надійності, наведіть заходи, умови та чинники, що могли б сприяти її зменшенню у професійній роботі. Як, на вашу думку, можна пояснити вплив на емоції попередніх сигналів про небезпеку, описаний у тексті нижче?

«Одним з чинників, що впливає на надійність діяльності оператора, є невизначеність розвитку екстремальної ситуації. ... Р. Лазарус і його співробітники вважають, що невизначеність – це збентеження, розгубленість при визначенні значущості інформації. Вони вважають, що людина не має готових схем інтерпретації кожної ситуації. Це робить подію непередбачуваною і людина не знає, яка поведінка буде адекватною в тій чи іншій ситуації. Підкорення непередбачуваності подій призводить до переживання безпорадності і марності будь-яких спроб вплинути на ситуацію, що врешті-решт може призвести до порушення функціональної стійкості і професійної надійності. Дослідження свідчать про те, що

чинник непередбачуваності ситуації призводить як до психічного, так і до фізичного виснаження, якому передує хронічне збудження. Ситуація ж, настанню якої передує певний сигнал, стає передбачуваною і не супроводжується надмірним збудженням. Д. Л. Розенхам і М. Е. Селігман помітили, що коли сигнал випереджає надзвичайну подію, людина буде переживати напругу і навіть страх, відчай у період отримання сигналу, але може заспокоїтися, розслабитися після отримання сигналу. Крім того, якщо після отримання сигналу людина може щось зробити, щоб зменшити значення загрози, що насувається, або вірогідність настання неприємної, загрозової події, то інтенсивність її переживання значно зменшується».

Завдання для самостійної роботи :

Написати реферат на одну з поданих нижче тем (на вибір)

1. Механізми емоційної нестійкості особистості.
2. Теорії страху в сучасній психологічній літературі.
3. Емоційні психічні процеси як основа внутрішнього світу особистості.
4. Зв'язок психологічного захисту із рівнем тривожності особистості.
5. Поняття регресії в роботах З. Фрейда і К. Левіна.
6. Компенсація як механізм психологічного захисту.
7. Об'єкти проєкції та ідентифікації у підлітковому віці.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає відмінність пізнавальних процесів від емоційних?
2. Як визначаються індивідуальні особливості в емоційному житті?
3. Як розмежувати нейрофізіологічний, експресивний та чуттєвий аспекти емоцій?
4. Що таке «валентність почуттів»?
5. В чому полягає перша теорія страху З. Фрейда?
6. Що означає «концепція сигнального страху»?
7. Як співіснують «страх та тривожність»?

8. Які можна навести приклади примітивної та зрілої форми захисної поведінки?

Робота з основними термінами і поняттями : емоція, валентність почуттів, страх, тривога, об'єкт страху, проекція, ідентифікація, раціоналізація, інтелектуалізація, сублімація, регресія, настрій, афект, стрес, фрустрація, афективний стан.

Основна література:

1. Бабелюк О. В., Гоцуляк Н. Є. Психологія травмуючих ситуацій : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Друкарня "Рута", 2021. 108 с.
2. Бобечко Н. Р., Жолнович І. В., Мазур М. Р. Юридична психологія : навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. і перероб.– Львів : Колір ПРО, 2018. 119 с.
3. Варій М. Й. Психологія особистості : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 591 с.
4. Закалик Г. М. Соціальна психологія у термінах і поняттях : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 129 с.
5. Ільїна М. Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Університетська книга, 2023. 239 с.
6. Когут О. О. Психологія стресостійкості особистості : монографія. Кривий Ріг : Р. А. Козлов, 2021. 277 с.
7. Петухова І. О., Калениченко Р. А., Льовкіна О. Г. Психологія особистості : навч. посіб. Ірпінь : Ун-т держ. фіск. служби України, 2021. 337 с.

Допоміжна література:

1. Бенькевич Г. А. Витоки емоцій (екскурс в античність): соціокомунікаційний аспект. *Вісник Харківського національного*

- університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації».*
2019. № 13. С. 4-9.
2. Галіч М. Ю. Особливості впливу умов професійної діяльності поліцейських на емоційну сферу особистості. *Юридична психологія.* 2021. № 2(29). С. 44-52.
  3. Грицук О. В. Емоційні стани здобувачів вищої освіти під час навчальних занять. *Теоретичні і прикладні проблеми психології.* 2020. № 2. С. 288–299.
  4. Зарицька В. В. Психологія самореалізації особистості : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2019. 240 с.
  5. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
  6. Психологія : навч. посіб / За наук. ред. О. В. Винославської. – Київ : ІНКОС, 2005. 352 с.
  7. Сивогракова З. А., Алексеєнко Н. В. Психологія емоцій. Регуляція емоцій : практикум з дисципліни «Психологія». Харків, 2017. 42 с.

**Тема 5. Характеристика психічних властивостей особистості та
урахування їх особливостей фахівцем у галузі права.**

Основні питання семінарського заняття:

1. Поняття психічних властивостей.
2. Види психічних властивостей: темперамент, характер, здібності, потреби та мотиви, таланти, стійке ставлення до себе, оточення, світу.
3. Здібності, їх природа та види.
4. Методи вивчення психологічних властивостей особистості.
5. Умови розвитку здібностей в процесі підготовки майбутніх фахівців в галузі права.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми. Студентам необхідно отримати базове уявлення про психічні властивості і процеси особистості та їхній вплив на розвиток людини, а також вивчити найбільш розповсюджені методологічні засоби, які використовуються для їхньої оцінки та самооцінки. В ході вивчення теми, студенти мають розглянути компоненти спрямованості особистості та різні форми мотивів, які носять як спонукальний характер (потяг, бажання, установка, переконання), так і притягальний (інтереси, мрії, ідеали). Особливу увагу майбутнім юристам слід звернути на різноманітні види здібностей задля подальших можливостей їх розвивати в своїй професійній діяльності.

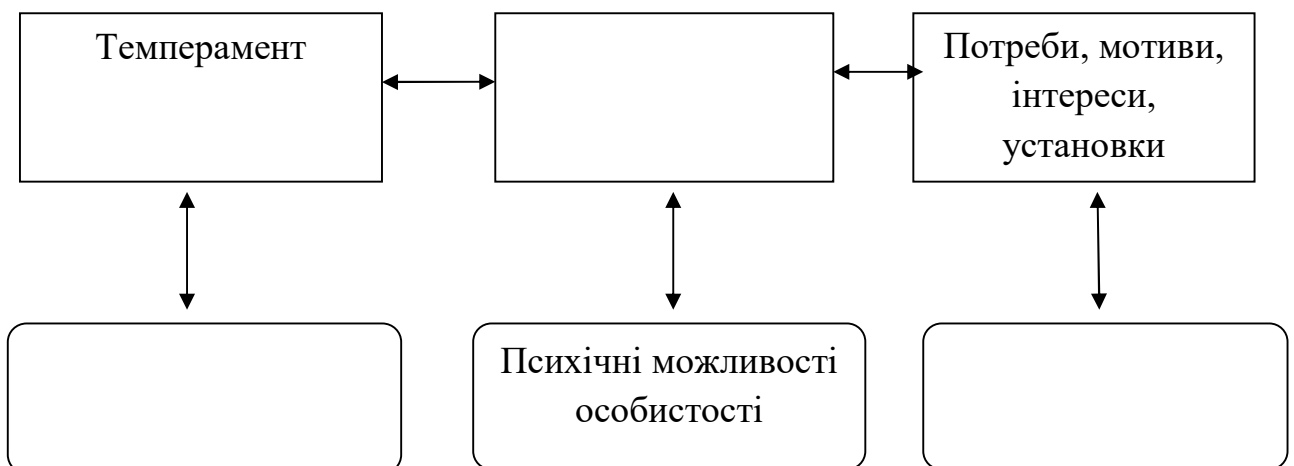
Індивідуальне творче завдання:

Напишіть есе на одну з тем поданих нижче:

1. Яку роль займає мотивація у житті людини та її діяльності?
2. Вплив самооцінки на мотиви влади, професійної діяльності та навчання.
3. Мотиви та потреби особистості в реалізації професійних амбіцій.
4. Талант чи працьовитість? Що важливіше для успіху?

Завдання на перевірку рівня засвоєних студентами знань з теми:

Завдання № 1. Заповніть порожні місця в структурі системи психічних властивостей особистості:

Завдання № 2. Дайте визначення наступним видам здібностей:

- Загальні здібності –
- Спеціальні здібності –
- Теоретичні здібності –
- Практичні здібності –
- Навчальні здібності –
- Творчі здібності – .

Завдання № 3. Виберіть правильні судження:

- 1) Особистість формується в діяльності.
- 2) Будь-яка діяльність людини детермінується, як правило, внутрішніми стимулами.
- 3) Діяльність обумовлена тільки свідомістю людини.
- 4) Мотивами діяльності можуть бути потреби, установки, думки, почуття, ідеали.
- 5) Діяльність є вирішальним фактором формування і розвитку активності особистості.
- 6) Діяльність - історично відпрацьована система відтворення предметного світу, природи людини і людських відносин.

Завдання № 4. Виберіть із наведених нижче ознак ті, які характеризують:

- а) поведінку тварин: _____
- б) людську діяльність: _____
- в) тільки гру: _____
- г) тільки навчання: _____
- д) тільки працю: _____

- 1) умова розвитку психіки; 2) діяльність, спрямована на засвоєння способів виконання дій; 3) автоматизація; 4) цілеспрямованість; 5) мотивація;
- б) умови прояву всіх психічних реакцій; 7) наявність спроб і помилок; 8)

спрямованість на отримання результату, який задовольняє матеріальні та духовні потреби людей; 9) спрямованість на засвоєння та застосування системи понять; 10) повторюваність; 11) діяльність, яка задовольняє самим процесом виконання.

Питання для самоконтролю:

1. Чи можна розглядати високий рівень розвитку умінь, навичок та знань особистості як найважливіший показник її здібностей?
2. Які психічні якості індивіда є обов'язковою умовою успішного розвитку його здібностей? Розкрийте та обґрунтуйте їх.
3. Чи можна розглядати фактичний успіх у певній діяльності як наявність здібностей до неї? Чому?
4. У чому полягає механізм зворотної аферентації при виконанні дії?
5. У чому полягає суть процесу екстеріоризації дії?
6. У чому полягає суть процесу інтеріоризації дії?
7. Якою є послідовність етапів формування навички?
8. Що є показником досконалості навички?

Робота з основними термінами і поняттями: психічні властивості, темперамент, характер, здібності, потреби, мотиви, таланти, потяг, бажання, установка, переконання, інтереси, мрії, ідеали.

Основна література:

1. Закалик Г. М. Психологія розвитку та успіху особистості : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2019. 486 с.
2. Курова А. В. Психологія спілкування: навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти. Одеса: Фенікс, 2020. 79 с.
3. Мудрак І. А. Психологія (Основи психології): методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2022. 31 с.

4. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.
5. Психологія : підручник / за заг. ред. Т. Б. Партико. Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Київ: Ін Юре, 2014. 665 с.
6. Савчин М. В. Загальна психологія : навч. посібник : рекомендовано МОН України. Київ : Академвидав. 2011. 465 с.
7. Столяренко О. Б. Психологія особистості : навч. посіб. : для студентів ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 280 с.

Допоміжна література:

1. Блохіна І. Психологічні особливості вчинку як елементу моральної діяльності особистості. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 6. С. 115-119.
2. Загальна психологія. Семінарські та практичні заняття: методичний посібник. Київ : ПП «Дірект Лайн», 2019. Частина 1. 72 с.
3. Папуча М. В., Шилова Г. П. Індивідуальність як проблема загальної психології : навч. посіб. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 99 с.
4. Пацкань І. Психологічні особливості віртуального спілкування. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2019. № 23. С. 542-552.
5. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія: підручник. Київ : Каравела. 2019. 464 с.
6. Цільмак О. М. Психологічна структура слідчої діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологія*. 2012. Вип. 2(1). С. 330-337.

Тема 6. Характер і його типологія.

Основні питання семінарського заняття:

1. Характер у структурі особистості.
2. Будова характеру.
3. Основний принцип класифікації особистостей.
4. Риси характеру.
5. Характер і темперамент.
6. Класифікація характерів.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми. В ході вивчення теми студенти повинні навчитися: розкривати зміст поняття характеру та його природу; аналізувати відомі типології характеру; визначати взаємодію характеру і темпераменту; пояснювати формування характеру; характеризувати взаємодію особистості і характеру та вікові особливості формування характеру. Важливо навчитися врегульовувати негативні риси характеру та тренувати позитивні якості характеру. Одним з головних завдань для студентів в ході засвоєння теми є отримання навичок використання знань в своїй подальшій професійній діяльності.

Завдання на перевірку рівня засвоєних студентами знань з теми:

Завдання № 1. Встановить до якого соціального типу характеру за Е. Фроммом (рецептивний, експлуатуючий, накопичуючий, ринковий, продуктивний) відносимо:

а) Людей, які намагаються володіти якомога більшою власністю, займати високі посади і бути коханими. Такі особи намагаються уникати будь-яких зазіхань на своє майно, жаліють за минулим, їх відлякує все невідоме та нове. Підозрілі, ригідні та вперті. Згідно з Фроммом, в них є і деякі позитивні властивості: лояльність, обачність і стриманість.

б) Особистостей, які домгаються всього, що їм необхідно або про що вони мріють, силою або хитрістю. Вони також нездатні до винахідництва,

тому домагаються любові та емоцій від інших, запозичують ідеї. Негативними рисами є агресивність, надмірність і самонадійність, егоцентризм і схильність до спокуси. Імпульсивність, впевненість у собі та почуття власної гідності відносяться до позитивних якостей.

в) Індивідів, які являють собою досконалість у формах розвитку людини. Це чесний, спокійний, незалежний, творчий, люблячий тип, який робить соціально корисні вчинки. Фромм розглядав такий нахил людей як відповідь на протиріччя людського існування, що притаманне суспільству.

г) Осіб, які виходять з переконанням, що особистість оцінюється як річ, яку можна вигідно обміняти або продати. Ці індивіди зацікавлені у збереженні гарної зовнішності, знайомствах з вигідними людьми і готові продемонструвати будь-яку свою рису, яка б була вигідною задля позиціонування себе у суспільстві як дорогого товару, який можна купити за високу ціну.

д) Особистостей, які впевнені в тому, що зачатки усього найкращого в житті знаходяться поза їх сферою існування. Вони пасивні і неприховано залежні, нездатні робити що-небудь без сторонньої допомоги і виходять з того, що їх головне призначення у житті – швидше бути коханими, ніж любити самим.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст поняття характеру.
2. У чому полягає взаємодія темпераменту і характеру?
3. З чого складається структура характеру?
4. Які можливі класифікації характерів?
5. До якого типу характеру можна віднести людину, яка приймає на себе чужі хвилювання?
6. «Логічність і неупередженість в людині» – до якого типу характеру можна віднести ці риси характеру?

7. До якого типу характеру можна віднести людей жвавих, товаристських, на відміну від спокійних і зосереджених?

8. Порівняйте риси характерів ваших двох одногрупників, з якими Ви найбільше спілкуєтесь і спробуйте дати їм типологічну оцінку.

9. Поясніть як формується характер.

10. Як співвідносяться особистість і характер?

Робота з основними термінами і поняттями: сила характеру, повнота характеру, цілісність, спрямованість, переконання, розумові риси, емоції, воля.

Основна література:

1. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюкова НАПН України. Том XI : Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 14. 2016. 246 с.
2. Зелінська Т.М., Михайлова І.В Практикум із загальної психології : навч. посіб. Київ: Каравела, 2018. 272 с.
3. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
4. Ільїна М. Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Університетська книга, 2023. 239 с.
5. Литвинчук О. В. Психологія : навч. посіб. Житомир : ЖДТУ, 2017. 261 с.
6. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. 4-те вид., випр. і доп. Київ: Каравела, 2020. 418 с.
7. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Воляннюк, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.

Допоміжна література:

1. Грінцова О. Проблема характеру в українській та зарубіжній психології (теоретичний аспект). *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2019. № 12. С.278-293.
2. Кириленко Т. С., Шамлян К. М. Психологія волі : навч. посіб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 159 с.
3. Павлик Н. В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці: монографія. Київ : Логос, 2015. 383 с.
4. Помиткіна Л. В. Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень : монографія. Київ: Кафедра, 2013. 381 с.
5. Сватенкова Т. І., Тимошенко О. А. Методологічні та теоретичні проблеми психології: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 143 с.
6. Чиханцова О. Життєстійкість та її зв'язок із цінностями особистості. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2018. №42. С. 211–231.

Тема 7. Характеристика темпераменту особистості

Основні питання семінарського заняття:

1. Поняття про темперамент та його особливості.
2. Фізіологічні особливості темпераменту.
3. Психологічне обґрунтування темпераменту.
4. Основні властивості темпераменту.
5. Взаємозв'язок темпераменту і особистості.
6. Вплив темпераменту на розвиток людини.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми. В ході практичного заняття студентам необхідно навчитися: давати визначення

темпераменту і розкривати його властивості; аналізувати типи темпераменту; розкривати взаємодію темпераменту, діяльності та спілкування; характеризувати співвідношення темпераменту й особистості. В ході вивчення основних питань семінарського заняття студенти повинні отримати практичні навички визначення типу темперамента людини, враховуючи комбінацію співвідношення властивостей нервової системи. У прикладному аспекті вивчення даної проблематики важливо навчитись визначати власний вид темпераменту та застосовувати уміння визначати темперамент одногрупників та використовувати ці знання у подальшому професійному житті.

Завдання на перевірку рівня засвоєних студентами знань з теми:

Завдання № 1. У таблиці «Співвідношення властивостей нервової системи», поданій нижче, необхідно заповнити порожні місця, визначаючи властивості темпераменту, ставлячи позитивний (+), або негативний (-) знаки.

Таблиця. Співвідношення властивостей і типів нервової системи

Темперамент	Властивості		
	Сила	Урівноваженість	Рухливість
Холерик			
Сангвінік			
Флегматик			
Меланхолік			

Завдання № 2. Встановіть якому типу темпераменту (сангвінічному, холеричному, флегматичному або меланхолійному) відповідають такі характеристики:

а) Ззовні виглядає урівноваженим, спокійним, має уповільнені реакції, непохитний настрій, стриманий. Не допускає поривчастих рухів та

імпульсивних реакцій в складних життєвих ситуаціях. Має велику завзятість у виконанні професійних завдань, і, як правило, доводить справи до кінця, при цьому не витрачаючи надмірної енергії. Не конформістський, швидко не може переключити увагу на інший вид діяльності, спілкується повільно. Доволі терпляче ставиться до виконання своїх професійних обов'язків, не конфліктний, посидючий, рівномірно витрачає свої сили.

б) Висока емоційна реактивність, різкі, мобільні рухи, підвищений темп, завищена активність і прямолінійність у відносинах. Черезмірна збудливість, запальність, іноді, навіть, у непередбачуваних ситуаціях, прояви агресії. Настрій може часто і різко змінюватися. При цьому, здатний долати складні труднощі, зі значною пристрастю віддаватися справі при обґрунтованій високій мотивації. Має найбільший успіх у професіях, які вимагають мінімальної концентрації сил і необхідна підвищена концентрація.

в) Навіть з незначних причин має схильність до значних переживань і занадто вразливий. Виразно і яскраво виражає свої емоції, його легко можна роздратувати, при цьому він погано стримується і негативні і позитивні емоції виражає ззовні. Негативні зовнішні подразники ускладнюють його діяльність і можливості спілкування. Замкнутий, уникає нових знайомств. В кризових життєвих ситуаціях проявляє боягузство, соромливість, несміливість та нерішучість. У сприятливій стійкій атмосфері може досягнути істотних успіхів у професіях, які вимагають реактивності підвищеної сензитивності.

г) Легко адаптується до нових життєвих умов, що швидко змінюються, контактний, комунікабельний. У нього легко виникають нові почуття і, водночас, швидко змінюються. Може часто міняти уподобання, принципи, життєві цінності. Розкутий у новій обстановці, здатний до швидкого перемикавання уваги, зміни діяльності і спілкування. Для нього найуспішніші види професії, які вимагають швидкої реакції і вміння товаришувати.

Завдання № 3. Заповніть порожні місця в таблиці:

<i>Головні властивості темпераменту</i>	
<i>Тип властивості</i>	<i>Характерні ознаки властивості</i>
Активність	
	швидкість до виникнення й протікання процесів збудження та гальмування
Емоційність	
	міра чутливості до явищ дійсності, що мають відношення до особистості
Ригідність	
	здатність швидко адаптуватися до обставин, що часто змінюються
Реактивність	
	міра здатності чинити опір негативним або несприятливим обставинам

Питання для самоконтролю:

1. Яке можна інтерпретувати поняття «темперамент»?
2. Які існують типи темпераменту?
3. Як взаємодіють між собою діяльність, темперамент та спілкування?
4. Які якості особистості можна віднести до властивостей темпераменту?
5. Яке існує співвідношення темпераменту й особистості?
6. Як можна визначити головні властивості темпераменту?
7. Чим відрізняється адаптація від пластичності?
8. Як впливає темперамент людини на його професійне життя?

Робота з основними термінами і поняттями: холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік, активність, реактивність, темп реакцій, екстраверсія-інтроверсія, пластичність-ригідність, сенситивність,

Основна література:

1. Волошенко М. О., Азаркіна О. В. Психологія професійного спілкування : навч. посіб. Херсон: Олді+ 2021. 280 с.
2. Диференційна психологія : навч. посіб / Л. О. Подкоритова, Д. Є. Карпова, О. Б. Ігумнова, Т. В. Комар. Хмельницький : ХНУ, 2022. 202 с.
3. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 296 с.
4. Пасніченко А. Е. Психологія пізнавальної сфери особистості : відчуття, сприймання, мислення. Курс лекцій. Чернівці : ВІЦ «Місто», 2013.
5. Психологія : підручник / за заг. ред. Т. Б. Партико. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Ін Юре, 2014. 665 с.
6. Розов В. І. Психологія оперативно-розшукової діяльності в схемах і таблицях: навч.-наоч. посіб. Київ : КНТ, 2022. 148 с.
7. Савчин М. В. Загальна психологія: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 344 с.
8. Поцелуйко А. Соціальна перцепція: історико-філософські та загальнопсихологічні передумови дослідження. *Соціологія. Грані*. 2015. № 4 (120). С. 54–60.

Допоміжна література:

1. Гребінник С. М. Темперамент: від античності до сучасності. *Сучасні проблеми психологічної теорії та практики: збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів, молодих вчених та практикуючих психологів (30-31 жовтня*

- 2019 р., м. Ніжин) / за ред. М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 119 с. С. 19-21.
2. Костицький М. В. Психологічні фактори впливу на особу злочинця. *Науково-інформаційний вісник «Право»*. 2014. № 10. С.12 - 19.
  3. Мартиняк О. Дослідження темпераменту та його впливу на особистість. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання* : матеріали II міжнар. студент. наук.-техн. конф. м. Тернопіль. 25-26 квіт. 2019 р. Т. : ТНТУ, 2019. С. 290–291.
  4. Нестерова І. А. Темперамент як біологічна детермінанта злочинної поведінки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 69. С. 362-366.
  5. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі : монографія / Ю. Д. Гундертайло, В. О. Климчук, О. Я. Кляпець та ін. ; за ред. Т. М. Титаренко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Міленіум, 2016. 320 с.
  6. Сабліна Н. В. Значення дослідження темпераменту студентів для оптимізації процесу адаптації. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць I-ту психології ім. Г. С. Костюка. К., 2017. Т.V. Вип 17. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. С. 110–117.
  7. Сургунд Н. А., Мартинюк С. С. Взаємоз'язок темпераменту та емоційної компетентності. *Професійний розвиток та становлення особистості сучасного фахівця в умовах освітнього простору*: матеріали VIII Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Хмельницький : ПП Гонга, 2019. С. 24-26.

Тема 8. Характеристика основних типів акцентуації характеру та темпераменту

Основні питання семінарського заняття:

1. Поняття акцентуації характеру.

2. Типи акцентуації характеру за К. Леонгарду та А. Личко.
3. Типологія особистості як суб'єкта злочину.
4. Кримінально-психологічний опис типів акцентуації характеру.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми. В процесі засвоєння основних питань теми студенти повинні навчитися визначати роль акцентуації характеру в межах кримінально-психологічного підходу та розмежовувати її різні типи. Особливу увагу майбутні фахівці з юриспруденції повинні звернути на те як різноманітні типи акцентуації особистості проявляються в кримінальних та судових справах. Розкриваючи четверте тематичне питання, студенти повинні вміти наводити приклади типів особистості, які найчастіше зустрічаються в кримінально-процесуальній практиці (послідовно-криміногенний, ситуативно-криміногенний, ситуативний, насильницький тип злочинної особистості, корисливий тип злочинної особистості).

Індивідуальне творче завдання

Завдання виконайте письмово у формі повідомлення

1. Наведіть приклади кримінальних справ у судовій практиці, де фігурують:
а) послідовно-криміногенний тип особистості; б) ситуативно-криміногенний тип; в) ситуативний тип. Охарактеризуйте ці типи, виходячи з врахування взаємозв'язаної сукупності соціально значимих криміногенних якостей і рис.

Студенту необхідно зазначити:

- види злочину (об'єкт, види шкоди, тяжкість, повторність і сукупність);
- мотивацію та мету злочину, намір;
- способи вчинення та підготовки до злочину; обставини, що обтяжують покарання;
- ставлення до вчиненого злочину (провина, каяття, протидія розкриттю та ін.).

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання № 1. Співставте типи теорій характерів з їх дефініціями:

<p>1. Конституційні теорії характеру</p> <p>2. Акцентуальні теорії характеру</p> <p>3. Функціонально-типологічні теорії характеру</p> <p>4. Соціонічні теорії характеру</p> <p>5. Соціальна типологія характерів</p>	<p>а) теорії, що пов'язують властивості характеру з його надмірною вираженістю окремих рис характеру і їх сукупностей (акцентуацією), які представляють граничні варіанти психічної норми, які межують з психопатіями (Леонгард, Личко та ін.)</p> <p>б) в основі цієї теорії лежить ставлення людини до життя, суспільства, моральних цінностей (Фромм)</p> <p>в) теорії, що пов'язують властивості характеру із типом інформаційного метаболізму (Аугустинавічюте та інші)</p> <p>г) теорії, що пояснюють особливості характеру, беручи до уваги стиль поведінки, який відповідає набору функцій, що є характерними для кожної людини (Юнг та інші)</p> <p>д) теорії, в яких доводиться взаємозалежність характеру і зовнішній вигляд людини, з її конституцією та габітусом (Ростан, Ломброзо, Сіго, Кречмер,</p>
--	--

Завдання № 2. Дайте визначення наступним типам акцентуації характеру:

- Гіпертимічний тип -
- Дистимічний тип -
- Циклотимічний тип -
- Педантичний тип -
- Демонстративний тип -
- Емотивний тип -
- Ригідний тип -
- Збудливий тип -
- Сенситивний тип -
- Афективно-екзальтований тип –

Питання для самоконтролю

1. Що поєднує та відрізняє злочинні особистості?
2. Чим відрізняється особистість, яка вчиняє злочин від нормослухняної особистості?
3. Як може бути виражена акцентуація характеру?
4. Чим відрізняється виражена й прихована (латентна) акцентуація?
5. Які бувають типи акцентуації характеру?
6. В чому полягає відмінність між поняттями «акцентуація» та «розлад особистості»?
7. У чому особливість концепції акцентуації характеру і діагностичних методів, розроблених А. Личко?

Робота з основними термінами і поняттями : акцентуація, епілептоїдний тип, нестійкий тип, гіпертимний тип, істероїдний тип, застрягаюча особистість, демонстративна особистість,

педантична особистість, збудлива особистість, злочинна особистість, послідовно-криміногенний тип, ситуативно-криміногенний тип, насильницький тип злочинної особистості, корисливий тип злочинної особистості.

Основна література:

1. Вашека Т. В., Долгова О. М. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. Київ : НАУ, 2018. 203 с.
2. Євдокимова Н. О., Іванцова Н. Б., Опанасенко Л. А. Психологічні основи професійного консультування : навч.-метод. посіб. Миколаїв : Гліон, 2015. 384с.
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. 5-те вид., переробл. і допов. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 376 с.
4. Кацавець Р. С. Правова психологія: навч. посіб. Київ : Алерта, 2021. 120 с.
5. Мухіна Г. В. Юридична психологія : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. М. Бесчастного. Київ: ВД «Дакор», 2019. 236 с .
6. Юнг К. Г. Психологія несвідомого. Київ : Центр навчальної літератури, 2022. – 404 с.

Допоміжна література:

1. Глушман М. В. Особливості акцентуації характеру у підлітковому віці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2011. Вип. 26. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. С.51-58.
2. Зозуля І. В. Акцентуації характеру особистості. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/viewFile/475/362>
3. Ігнатов О. М. Акцентуації особистості як фактор детермінації протиправної поведінки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 6-3(2). С. 76–79.

4. Михлюк Е. І. Аналітичний погляд на проблему формування професійно обумовлених акцентуацій характеру особистості. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2011. Вип. 9. С. 199-206.
5. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
6. Цільмак О. М. Яковенко С. І. Професійно–психологічна підготовка працівників підрозділів громадської безпеки: електроний підручник. . 2-ге вид.. Одеса: РВВ ОДУВС, 2015. 140 с. з іл.
7. Храмцов О. М. Особистість злочинця, який вчиняє злочини, пов'язані з насильством (кримінологічний аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО»*. 2017. Вип. 23. С. 133-136.

**Тема 9. Психічні новоутворення особистості та їх характеристика
(знання, уміння, навички та компетентність фахівця у галузі права)**

Основні питання семінарського заняття:

1. Поняття новоутворень в психології.
2. Теоретичне обґрунтування психічних новоутворень у роботах Л. С. Виготського.
3. Психологічні новоутворення як проблема вікової психології.
4. Психічні новоутворення в процесі інтеграції майбутніх юристів у професійну діяльність.

Методичні вказівки студентам для засвоєння теми: особливу увагу під час вивчення теми необхідно звернути на визначення базових вимірів аналізу психічних новоутворень. Студентам необхідно орієнтуватися на вивчення функціональної ролі, місця і призначення феномену психологічних новоутворень в динаміці психічного розвитку для своєї майбутньої професійної діяльності. При вивченні другого питання необхідно

зосередитися на передумовах постановки проблеми новоутворень у психології і її теоретичному обґрунтуванні у роботах Л. С. Виготського. До того ж, студенти повинні розуміти проблеми новоутворень у діяльнісному підході до аналізу психічного розвитку майбутніх юристів.

Індивідуальне творче завдання:

Складіть план-конспект статті: Марчук Л. М. Психологічні новоутворення й асертивність у студентському віці. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія.* 2021. Том 32 (71) № 5. – С. 106-110.

Завдання на перевірку рівня засвоєних студентами знань з теми:

Завдання № 1. Підберіть правильне визначення особливостей поведінки до кожного типу акцентуації характеру:

1. Гіпертімійний (гіперактивний) тип	а) дружелюбність циклічно змінюється (низька в період пригніченості і висока при підвищеному настрої). Занадто сильна вразливість в період пригніченості, аж до суїцидальних думок і спроб;
2. Дистимічний тип	
3. Циклоїдний тип	
4. Емотивний (емоційний) тип	б) наявне прагнення бути в центрі уваги і домагатися своїх цілей за будь-яку ціну за допомогою сліз, непритомності, хвороб, скандалів, хвастощів, брехні;
5. Демонстративний тип	
6. Збудливий тип	в) надмірно піднесений настрої, говіркий, енергійний, самостійний, прагне до лідерства, ризикам, авантюрам, ігнорує покарання, втрачає грань дозволеного, відсутня самокритичність;
7. Застреваючий тип	
8. Педантичний тип	
9. Тривожний (психастенічний) тип:	г) надмірна чутливість, вразливість, зайво чутливий до зауважень, невдач, тому в нього

<p>10. Екзальтований (лабільний) тип:</p> <p>11. Інтровертований (шизоїдний) тип</p> <p>12. Екстравертований (конформний) тип</p>	<p>найчастіше сумний настрій;</p> <p>д) перманентно поганий настрій, замкнутість, смуток, небагатослівність, песимістичність, уникає гучних кампаній, колег тримає на відстані. Не конфліктує, у дискусії вступає рідко, частіше є в них пасивною стороною;</p> <p>є) дуже мінливий настрій; емоції яскраво виражені; балакучість, влюбливість;</p> <p>ж) висока товариськість, балакучість, несамотійний, прагне бути як всі, неорганізований;</p> <p>з) виражена занудливість; виснажує домашніх своєю акуратністю;</p> <p>і) знижений фон настрою, побоювання за себе, близьких, невпевненість у собі, крайня нерішучість;</p> <p>к) підвищена дратівливість, нестриманість, агресивність, похмурість, але можливі льстивість, послужливість;</p> <p>л) "застрягає" на своїх почуттях, думках, не може забути образ, схильний до затяжних конфліктів;</p> <p>м) замкнутий, спілкується за надобністю, замкнутий, про своє життя нічого не розповідає оточуючим, своїми переживаннями не ділиться,</p>
---	--

	стриманий, холодний.
--	----------------------

Завдання № 2. Виділіть особливості, які характерні:

1) для відчуттів _____

2) для сприймань _____

- а) ця здатність складається протягом усього життя;
- б) ця здатність дана від народження;
- в) цей процес вимагає роботи декількох аналізаторів;
- г) цей процес пов'язаний з мисленням;
- д) це відображення окремих властивостей предметів.

Питання для самоконтролю:

1. Що означає поняття «акцентуована особистість»? Назвіть основні характеристики.
2. В чому полягає специфіка центральних особистісних новоутворень, які виявляють себе у всіх сферах відносин (з іншими людьми, з предметним світом, з самим собою)?
3. Які існують механізми виникнення різних особистісних новоутворень?
4. У чому сутність регулюючої та мотивуючої функції вікових новоутворень в особистісному розвитку?
5. У чому заслуга Л. С. Виготського в дослідженні проблеми психічних новоутворень?
6. Які акцентуації характеру можна виділити за ступенем вираженості?
7. Чим відрізняються шизоїдний, істероїдний та епілептоїдний типи акцентуації характеру?

Основна література:

1. Богдановский І. В., Войтенко О. В., Деніжна С. О., Калениченко Р. А. Загальна психологія : навч. посіб. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2020. 553 с.

2. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки : підручник. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. 547 с.
3. Жияк Н. В., Шевчук Н. В., Кучеров Г. Г. Психологія девіантної поведінки : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 225 с.
4. Засекіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособистісне спілкування: навч. посіб. 2-ге вид. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2018. 216 с.
5. Кацавець Р. С. Кримінальна психологія : навч. посіб. Вид., 2-ге, допов. Київ: Алерта, 2022. 152 с.
6. Кузнецов М. А., Заїка Є. В. Психологія уяви : навч.-метод. посіб. Харків: ХНПУ, 2013. 151 с.
7. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.
8. Партико Н. В. Психологія конфліктів : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2019. 130 с.

Допоміжна література:

1. Батлер-Боудон Т. Психологія. 50 видатних книг : Ваш путівник найважливішими роботами про моток, особистість і людську природу = 50 Psychology classics / Т. Батлер-Боудон ; пер. з англ. Т. Микитюк. – Київ : Bookchef, 2021. 512 с.
2. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. 240 с.
3. Соціально-психологічне мислення: генеза, основні форми та перспективи розвитку : монографія / М. М. Слюсаревський та ін.. Кропивницький : Імекс, 2018. - 294 с.
4. Смук О. Т. Сучасні теоретичні підходи до проблем психічного розвитку особистості. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2009. Вип. 16-17. С.89-92.

5. Шамне А. В. До проблеми вивчення особливостей психічного розвитку в онтогенезі як цілісного процесу. *Збірник наукових праць «Психологія»* : К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2002. Вип. 16. С. 49 – 54.
6. Шамне А. В. Новоутворення психічного розвитку як предмет дослідження: методологічні аспекти. *Актуальні проблеми психології. Том I.: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.: Міленіум. – 2002. – Ч.8. – С. 205 – 216.*

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет та завдання психології.
2. Методологія і принципи психології.
3. Категорійно-поняттєвий апарат психології.
4. Значення психології для майбутніх фахівців в галузі юриспруденції.
5. Роль психології в оптимізації юридичної діяльності.
6. Розуміння природи психіки від давнини до нашого часу.
7. Основні функції психіки.
8. Зв'язок психології з іншими науками.
9. Поняття психічних процесів особистості.
10. Види психічних процесів.
11. Роль та значення психічних процесів в професійній діяльності юристів.
12. Структура когнітивної сфери особистості.
13. Основні властивості відчуттів.
14. Головні особливості сприймання.
15. Загальна інтерпретація мислення як психологічної категорії.
16. Взаємодія розвитку пам'яті, мислення та уяви.
17. Чуттєве та абстрактно-логічного відображення.
18. Властивості психічних станів.
19. Класифікація психічних станів.
20. Позитивні та негативні психічні стани.
21. Професійна зацікавленість людини.
22. Особливості психічних станів фахівців у галузі права.
23. Загальні властивості емоцій та почуттів
24. Прояви афективної сфери особистості.
25. Вольова регуляція в самотворенні особистості.
26. Визначення та види емоцій.
27. Структура емоційної сфери психічного.
28. Емоційний стрес і регуляція емоційних станів.

29. Види емоційних станів: настрій, афект, пристрасть, стрес і дистрес, фрустрація, афективний стан.
30. Страх та його причини. Теорії страху.
31. Поняття психічних властивостей.
32. Види психічних властивостей: темперамент, характер, здібності, потреби та мотиви, таланти, стійке ставлення до себе, оточення, світу.
33. Здібності, їх природа та види.
34. Методи вивчення психологічних властивостей особистості.
35. Умови розвитку здібностей в процесі підготовки майбутніх фахівців в галузі права.
36. Характер у структурі особистості.
37. Будова характеру.
38. Основний принцип класифікації особистостей.
39. Риси та структура характеру.
40. Розмежування характеру і темпераменту.
41. Класифікація характерів.
42. Поняття про темперамент.
43. Фізіологічні основи темпераменту.
44. Психологічна характеристика темпераменту.
45. Головні властивості темпераменту.
46. Темперамент і особистість.
47. Вплив темпераменту на діяльність людини.
48. Поняття акцентуації характеру.
49. Типи акцентуації характеру за К. Леонгарду та А. Личко.
50. Типологія особистості як суб'єкта злочину.
51. Кримінально-психологічний опис типів акцентуації характеру.
52. Поняття новоутворень в психології.
53. Поняття та характеристика «акцентуованої особистості».
54. Теоретичне обґрунтування психічних новоутворень у роботах Л. С. Виготського.

55. Психологічні новоутворення як проблема вікової психології.
56. Психічні новоутворення в процесі інтеграції майбутніх юристів у професійну діяльність.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Інформаційний обсяг дисципліни.....	5
Навчальний план дисципліни.....	12
Силабус навчальної дисципліни «Психологія».....	13
Вступ до дисципліни.....	21
Плани практичних занять.....	22
Питання до заліку.....	63